

2. 3. 2016

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Lze smluvní pokutou utvrdit cizí dluh?

Smluvní pokuta je standardním ujednáním, které nacházíme v řadě smluv. Nejčastěji se v praxi řeší její výše (aby nebyla nepřiměřená a přitom dostatečně utvrzovala dlužníkovu povinnost) nebo její vztah k náhradě škody (zda má působit jako paušalizovaná náhrada škody). Ve svém příspěvku se chci věnovat tématu, které si zaslouží pozornost s ohledem na nový občanský zákoník a dosavadní judikaturu – může dluh jedné osoby utvrdit jiná osoba? Tzn., že když dlužník poruší svoji povinnost, smluvní pokutu zaplatí někdo jiný.

Nejvyšší soud toto dříve odmítl (srov. rozsudek NS ze dne 26. 7. 2010, sp. zn. 33 Cdo 498/2009) a předložil závěr, že smluvní pokutu mohou sjednat pouze osoby v postavení věřitel-dlužník hlavního závazku. Jelikož v rozhodnutí schází argumenty, nelze uvést, co k němu soud vedlo.

Smluvní pokuta představuje určité plnění, které povinný poskytne, je-li porušena utvrzená povinnost. Tolik základní vymezení institutu. Jazykový výklad § 2048 obč. zák. navádí k tradičnímu chápání smluvní pokuty – text „*ujednají-li si strany pro případ porušení smluvené povinnosti smluvní pokutu...*“ lze jistě dobře chápat jako „*ujednají-li si strany pro případ porušení [mezi nimi] smluvené povinnosti smluvní pokutu...*“. Toto je nejspíš i úvaha, kterou se ubíral Nejvyšší soud, když vykládal § 544 odst. 1 obč. zák. 1964.

Naše zkoumání za účinnosti nového občanského zákoníku musíme začít tím nejpodstatnějším – jedná se o platné ujednání? Ustanovení § 547 obč. zák. stanoví, že právní jednání musí svým obsahem a účelem odpovídat dobrým mravům a zákonu. Zákon na žádném místě nezakazuje, aby se jedna osoba zavázala plnit pro případ, že někdo jiný poruší svoji povinnost. Takové ujednání není ani v rozporu s dobrými mravy a je výrazem autonomie vůle, potažmo smluvní svobody.

Dále je třeba řešit, zda můžeme toto ujednání podřadit pod určitý pojmenovaný typ, anebo zda se jedná o nepojmenovanou smlouvu zakládající závazek, na který lze analogicky použít některá pravidla z pojmenovaných typů.

Může jít o ručení? Účelem ručení je poskytnout věřiteli možnost náhradního uspokojení pro případ, že dlužník nesplní svoji povinnost; splněním ručitele dochází k uspokojení věřitele a k subrogaci jeho práv na ručitele (§ 1937 obč. zák.). To je zcela jiná funkce, než kterou má smluvní pokuta, jejíž splnění nemá zpravidla vliv na trvání povinnosti dlužníka (§ 2049 obč. zák.). Navíc v ručitelském prohlášení se musí ručitel výslovně zavázat uspokojit konkrétní pohledávku věřitele (srov. rozsudek NS ze dne 23. 10. 2011, sp. zn. 33 Odo 68/2001), což zde není splněno, neboť vůbec nedochází k náhradnímu uspokojení věřitele. Z těchto důvodů se domnívám, že předmětné ujednání nelze podřadit pod institut ručení.

Podíváme-li se do starší literatury (např. SEDLÁČEK, J. *Obligační právo. Díl 1*. Reprint. Praha: Wolters Kluwer, 2010, s. 105), zjistíme, že se předmětné ujednání považovalo za jeden z typů nepravé smluvní pokuty. Institut smluvní pokuty lze charakterizovat též funkcemi, které plní. Základní jsou tyto: utvrzovací, motivační a sankční. Ujednáním smluvní pokuty věřitel zdůrazňuje důležitost povinnosti dlužníka; tuto funkci má jistě i ujednání s třetí osobou. Smluvní pokuta má též vytvářet tlak na dlužníka, který v případě, že nesplní svoji povinnost, bude vystaven následkům v podobě předem dohodnuté ekonomické zátěže; tato motivační funkce u ujednání se třetí osobou schází. Konečně sankční funkce spočívá ve vzniku další povinnosti, která existuje vedle té utvrzené; i když při ujednání se třetí osobou též vzniká další povinnost, není to sankce v neprospěch dlužníka, tudíž tato funkce zde opět schází.

Jediným styčným bodem je proto utvrzovací funkce, což mne vede k závěru, že předmětné ujednání je nesespecifickým, akcesorickým utvrzovacím institutem, který nelze primárně hodnotit jako smluvní pokutu. Jde však o institut nejbližší a klade se proto otázka, zda lze některá pravidla z regulace smluvní pokuty použít analogicky. Konkrétně jde o dvě ustanovení – vyloučení věřitelova práva na náhradu škody (§ 2050 obč. zák.) a moderační právo soudu při nepřiměřeně vysoké smluvní pokutě (§ 2051 obč. zák.).

Jedním z pravidelných následků sjednání smluvní pokuty je vyloučení vzniku věřitelova práva na náhradu škody, která vznikla z porušení utvrzené povinnosti (§ 2050 obč. zák.). Není to však jen vyloučení vzniku práva poškozeného, nýbrž i vyloučení vzniku povinnosti škůdce. Zde je třeba připomenout, že dlužník má nejen povinnosti plnit, ale též právo plnit dluh (srov. § 1936 obč. zák., anebo § 1995 obč. zák., podle něhož může dlužník zabránit prominutí dluhu). Domnívám se, že tu bez dalšího není prostor pro analogické použití, neboť bez souhlasu dlužníka-škůdce nelze narušit jeho právo rozhodnout o tom, zda chce či nechce být vystaven riziku vzniku povinnosti hradit škodu. Pokud by však dlužník s utvrzením své povinnosti třetí osobou souhlasil (ať již předem nebo následně), prostor pro analogii by se otevřel, neboť hlavní námitka by odpadla.

Dále si lze položit otázku, zda se povinný může u soudu domáhat snížení nepřiměřeně vysokého plnění tak, jak to může činit dlužník v případě smluvní pokuty (§ 2051 obč. zák.)? Pravidlo o soudní moderační je konkrétním vyjádřením požadavku na soulad výše smluvní pokuty s dobrými mravy, přičemž v tom nejjobecnějším pojetí jde o projev snahy po smluvní spravedlnosti, a tudíž o omezení smluvní svobody. Je-li zájmem zákonodárce, aby povinný nebyl sankcionován více, než se v konkrétním případě jeví obecně spravedlivé, zřejmě není důvod tuto ochranu nepřiznat i povinnému-třetí osobě (o sankci se jedná tak jako tak). Ani zde by možnost soudu snížit výši plnění nebyla neomezená – věřitel by vždy měl právo na plnění alespoň ve výši vzniklé škody (je třeba si uvědomit, že toto pravidlo platí obecně, ne jenom v případech, v nichž smluvní pokuta představuje paušalizovanou náhradu škody).

Na základě výše uvedeného se domnívám, že zaváže-li se třetí osoba pro případ, že dlužník nesplní svoji povinnost, poskytnout věřiteli určité plnění, jde o platné právní jednání. Jde o nesespecifický utvrzovací institut, který má sice nejbližší ke smluvní pokutě, není s ní však identický; v určitých případech (v závislosti na konkrétním výkladu daného ujednání) lze pravidla o smluvní pokutě použít analogicky.

JUDr. Petr Bezouška, Ph.D.,
Of Counsel

[PRK Partners s.r.o., advokátní kancelář](#)

Jáchymova 2
110 00 Praha 1

Tel.: +420 221 430 111

Fax: +420 224 235 450

e-mail: prague@prkpartners.com

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Mimořádné vydržení a vývoj judikatury Nejvyššího soudu](#)
- [Preventivně-sankční funkce náhrady nemajetkové újmy za porušení osobnostních práv pohledem Ústavního soudu](#)
- [Odštěpný závod zahraniční společnosti optikou NIS2: Jak správně určit velikost podniku?](#)
- [Zápis ochranné známky bez komplikací. Klíčem k úspěchu je kvalitní předběžná rešerše](#)
- [Zneužití práva na přístup podle GDPR](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 31. - létající pořizovatel ve světle nového stavebního zákona](#)
- [Právní povaha sítě elektronických komunikací - režim náhrady škody](#)
- [Náhrada ušlého nájemného při předčasném ukončení nájemní smlouvy na nebytové prostory](#)
- [Jak fungují plánovací smlouvy v reálných situacích \(2. díl\)](#)
- [Nejvyšší soud a forma smlouvy o smlouvě budoucí: krok zpět v ochraně právní jistoty?](#)
- [„Za každou kauzou je živý příběh“](#)